

ANLATIM BOZUKLUĞU DERS NOTU

Adı – Soyadı:.....

Sınıfı – Numarası:.....

ANLATIM BOZUKLUĞU

Dilimizde, yapı kurallarına ve anlatım ilkelerine aykırı kullanılan cümleler anlatım bozukluğuna yol açar. Buna “anlatım bozukluğu” denir.

A)ANLAMA DAYALI BOZUKLUKLAR

1. Gereksiz Sözcük Kullanımı

Bir cümlede aynı anlama gelecek birden fazla kelime kullanılırsa bu durum anlatım bozukluğuna yol açar. Böyle bir cümle duruluk ilkesine aykırıdır. Bu durumu düzeltmek için aynı anlama gelen kelimelerden biri atılmalıdır.

Örnekler:

- Hava, sıfırın altında **eksi** beş derece.
- Okula **yaya yürüyerek** gidiyor.
- Bankalar **taşıt aracı** kredisi veriyor.
- Bu savaş, **zor** ve **güç** koşullarda kazanıldı.
- Bu yıl **da yine** gideceğiz.

2. Sözcüklerin Yanlış Yerde Kullanılması

Kelimelerin, cümle içinde yanlış yerde kullanılması, anlatımın kapalı, belirsiz ve yanlış anlaşılmasına yol açar. Bu durum anlatım bozukluğuna sebep olur.

Örnekler:

- Yeni evden çıkmıştım ki otobüs geldi.
- **Evden yeni çıkmıştım ki otobüs geldi.**
- Ünlü şair, 50. ölüm yıl dönümünde anıldı.
- **Ünlü şair, ölümünün 50. yıl dönümünde anıldı.**
- Futbolcu, fazla topla oynuyor.
- **Futbolcu, topla fazla oynuyor.**

3. Deyim ve Atasözü Yanlışlığı

Deyim ve atasözleri kalıplaşmış kelime grupları olduğu için kelimeleri değiştirilemez. Bu kelimelerin değiştirilmesi ya da deyim ve atasözlerinin yanlış anlamda kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnekler:

- Korkudan etekleri zil çaldı.
- **Mutluluktan etekleri zil çaldı.**

- Onları barıştırmak için elinden geleni ardına koymadı.
- **Onları barıştırmak için elinden geleni yaptı.**

- Olanlardan sonra hadi bakalım seç pirincin taşını.
- **Olanlardan sonra hadi bakalım ayıkla pirincin taşını.**

- Damlaya damlaya deniz olur.
- **Damlaya damlaya göl olur.**

4. Cümlede Anlam Belirsizliğinin Olması

Bir cümlede anlatılmak istenen işin, oluşun ya da durumun kimin tarafından yapıldığı veya işten, oluştan veya durumdan kimin etkilendiği açıkça belirtilmediği durumlarda anlatım bozukluğu meydana gelir.

Örnekler:

- Sınavda birinci olduğuna sevindim.
- **Sınavda senin/onun birinci olduğuna sevindim.**
- Kardeşime göre ablam çalışkan.
- **Kardeşimin düşüncesine göre ablam çalışkan.**
- Yemek yapmayı annemden çok severim.
- **Yemek yapmayı annemin sevdiğinden çok severim.**

5.Sıralama Yanlışlığı ve Mantık Hatası

Cümle içinde anlatılanların belirli bir sıralama ve mantık doğrultusundan yapılmamasından meydana gelen anlatım bozukluğudur.

Örnekler:

- Bu adam, bırak ayakta durmayı koşamaz bile.
- **Bu adam bırak koşmayı ayakta bile duramaz.**
- Onun hastalığı tedavi edilmezse ölümüne hatta kanamalara bile sebep olabilir.
- **Onun hastalığı tedavi edilmezse kanamalara hatta ölümüne sebep olabilir.**
- Böyle giderse bırak ekmeği güzel yiyecekler bile bulamazsın.
- **Böyle giderse bırak güzel yiyecekleri ekmek bile bulamazsın.**

6. Çelişen Sözcüklerin Bir Arada Kullanılması

Bir cümlede anlamca zıt sözcüklerin bir arada kullanılması anlatım bozukluğa sebep olur. Genellikle kesinlik ve ihtimal bildiren sözcüklerin bir arada kullanılmasından kaynaklanır.

Örnekler:

- Buraya **aşağı yukarı tam** beş saat sonra gelecek.
- Son sınavlarda **kuşkusuz** geçmiş **olmalısın**.
- **Yavaş yavaş hızlıca** yukarı çıktık.
- İstanbul'a **arada sırada sık sık** gider.
- Bu takım **birer yıl arayla** beş kez **üst üste** şampiyon oldu.

7. Sözcüklerin Yanlış Anlamda Kullanılması

Anlamları birbirinden farklı olan bazı kelimeler sesçe birbirine benzediğinden yanlış kullanılabilir. Bu durum anlatım bozukluğuna yol açabilir.

Örnekler:

- Bugün bulutlar gökyüzünü kapsadı. (kapladı)
- Annesi ona çorap dokumuş. (örmüş)
- Tohumları bu şekilde dikmelisin. (ekmelisin)
- Düzenli çalışması sınavı kazanmasına neden oldu. (sınavı kazanmasını sağladı)
- Anı ölümsüzleştirmek için resim çekindiler. (fotoğraf)

B)DİL BİLGİSİNE DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI (YAPIYA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI)

1.Özne – Yüklem Uyumsuzluğu

Özne ve yüklem uyumlu olduğu bir cümlede, olumluluk – olumsuzluk ve tekillik – çoğulluk yönünden bir sıkıntının olmaması gerekir.

1a- Olumluluk – Olumsuzluk Uyumu

Bir cümlede özne olumluysa yüklem de olumlu; özne olumsuzsa yüklem de olumsuz olması gerekir.

Örnekler:

- Herkes kıpırdamasın.
- **Kimse kıpırdamasın.**
- Hepsi gelmek istemiyor.
- **Hiçbiri gelmek istemiyor.**
- Sınıftaki hiç kimse soruları doğru cevapladı.
- Sınıftakilerin tamamı soruları doğru cevapladı.**

1b- Tekillik – Çoğulluk Uyumu

- **Özne tekilse yüklem de tekil olur.**

Örnek: Hakan, odasına gitti.

- **Özne insansa ve çokluk eki almışsa yüklem tekil veya çoğul olabilir.**

Örnek: Öğrenciler Ankara'ya geziye gitti. (Doğru)

Öğrenciler Ankara'ya geziye gittiler. (Doğru)

- **Özne insan dışı varlıksa ve çokluk eki almışsa yüklem tekil olur. Bu durum organ isimleri için de geçerlidir.**

Örnekler: Ağaçlar bizleri bekliyorlar. (Yanlış)

Ağaçlar bizleri bekliyor. (Doğru)

Ayaklarım ağrıyorlar. (Yanlış)

Ayaklarım ağrıyor. (Doğru)

- **Özne belgisiz zamir ya da topluluk adıyla yüklem tekil olur.**

Örnekler: Hiç kimse buraya gelmediler. (Yanlış)

Hiç kimse buraya gelmedi. (Doğru)

Takımımız dün yenildiler. (Yanlış)

Takımımız dün yenildi. (Doğru)

- **Öznede birinci ve üçüncü şahıs birlikte kullanılmışsa yüklem birinci çoğul şahıs olur.**

Örnek: Ben ve Mehmet bu işi yaparım. (Yanlış)

Ben ve Mehmet bu işi yaparız. (Doğru)

- **Özne çokluk ekini almadığı halde çokluk anlamı taşıyorsa yüklem tekil olur.**

Örnek: Beş kişi oraya gittiler. (Yanlış)

Beş kişi oraya gitti. (Doğru)

2. Öge Eksikliği

Cümle içinde herhangi bir ögenin bulunmaması ya da yanlış kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

2a- Özne Eksikliği

- Herkes görevini biliyor, görevini aksatmıyor. (yanlış)
- Herkes görevini biliyor, hiç kimse görevini aksatmıyor. (doğru)
- Sınavdan geçemedi, çünkü çok zordu. (yanlış)
- Sınavdan geçemedi, çünkü sınav çok zordu. (doğru)

2b- Yüklem Eksikliği

- Çayı az, kahveyi hiç sevmem. (yanlış)
- Çayı az severim, kahveyi hiç sevmem. (doğru)
- Toplantıda önce yemek, sonra çay içtik. (yanlış)
- Toplantıda önce yemek yedik, sonra çay içtik. (doğru)

2c- Yer Tamlayıcısı Eksikliği

- Hasan'ı iyi bilirim, güvenirim. (yanlış)
- Hasan'ı iyi bilirim, ona güvenirim. (doğru)
- Hayvanları koruyalım, yardım edelim. (yanlış)
- Hayvanları koruyalım, hayvanlara yardım edelim. (doğru)

2d- Zarf Tümleci Eksikliği

- Zorluklara göğüs gerdi, başa çıktı. (yanlış)
- Zorluklara göğüs gerdi, zorluklarla başa çıktı. (doğru)

2e- Nesne Eksikliği

- Ona hayrandı ve severdi. (yanlış)
- Ona hayrandı ve onu severdi. (doğru)

3. Tamlama Yanlışlığı

İsim ve sıfat tamlamalarının yanlış kullanılmasından, tamlayan ya da tamlanan eksikliği veya tamlayan eki ya da tamlanan eki eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğudur.

Örnekler:

- İnsanlar görüşleri farklı olabilir. (yanlış)
- İnsanların görüşleri farklı olabilir. (doğru)
- Arda'nın kıyafet yırtılmış. (yanlış)
- Arda'nın kıyafeti yırtılmış. (doğru)
- Benim ile kardeşimin düşüncesi aynı değil. (yanlış)
- Benim düşüncem ile kardeşimin düşüncesi aynı değil. (doğru)

4. Çatı Uyuşmazlığı

Öznesi ortak cümlelerde birden fazla yargı kullanılması durumunda bunların çatı yönünden uyumsuz olması anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnekler:

- Sevim, erkenden kalkıp servise binildi. (yanlış)
- Sevim, erkenden kalkıp servise bindi. (doğru)
- Eşyalar bir tarafa toplanıp evi temizledi. (yanlış)
- Eşyalar bir tarafa toplanıp ev boyandı. (doğru)

5. Ek Yanlışlığı

Kelimelere getirilen eklerin yanlış kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnekler:

- İnsanların sorunlarına ilgilenmek gerekir. (yanlış)
- İnsanların sorunlarıyla ilgilenmek gerekir. (doğru)
- Amacımız geri dönmemiz ve ona yararlı olmaktır. (yanlış)
- Amacımız geri dönmek ve ona yararlı olmaktır. (doğru)

5a- Ek Fiil Eksikliği

- Kısa boylu ama zayıf değildi. (yanlış)
- Kısa boyluydu ama zayıf değildi. (doğru)

6. Edat ve Bağlacın Yanlış Kullanımı

Cümlede yer alan edat ve bağlaçların yanlış kullanılması anlatım bozukluğuna sebep olur.

Örnekler:

- Onunla giderim çünkü bir şartım var. (yanlış)
- Onunla giderim ama bir şartım var. (doğru)

7. Fiilimsi ve Yardımcı Fiil Eksikliği

Bir cümlede fiilimsinin veya yardımcı fiilin eksik kullanılması anlatım bozukluğuna sebep olur.

Örnekler:

- Kırmızı kravat ve beyaz gömlek giymen gerekiyor. (yanlış)
- Kırmızı kravat takman ve beyaz gömlek giymen gerekiyor. (doğru)

ALİŞTIRMALAR

Aşağıda verilen cümlelerde anlatım bozukluğunun sebebini bularak doğrusunu yazınız.

1. Depremde bütün binalar maddi zarar görmüştü.
Sebebi:.....
.....

2. Kuzey Yarım Küre'de 21 Haziran'da en uzun gün yaşanır.
Sebebi:.....
.....

3. Bütün işlerini dikkatli bir biçimde özensizce yapar.
Sebebi:.....
.....

4. Kürsüde çok güzel konuştu, ağzına geleni söyledi.

Sebebi:.....

5. Toprak yolun kenarına dökülmüş.

Sebebi:.....

6. Bomboş işte oturduğumu mu düşünüyorsun.

Sebebi:.....

7. Bu klasikleşen kitapta değil bir sözcüğü bir cümleyi bile çıkartamazsınız.

Sebebi:.....

8. Hastanın tedavisi yapılarak taburcu edildi.

Sebebi:.....

9. Bu sanata kendini adayanlar olduğu gibi sevmeyenler de çıkabilir.

Sebebi:.....

10. Ona yenilme, baş etmeyi öğren.

Sebebi:.....

11. Aldığınız kararları o gün de bugün de destekliyoruz.

Sebebi:.....

12. Öğrencilerimize Türkçe öğretimi sevdirek yapılmalıdır.

Sebebi:.....

13. O sanatçı bir terzici çırağıydı.

Sebebi:.....

14. Kişiler alıştığı bir şeyden vazgeçmesi kolay değildir.

Sebebi:.....

15. İrmağı onlar kayıkla, biz yüzerek geçtik.

Sebebi:.....

16. Saatler geçmek bilmiyorlar.

Sebebi:.....

17. Onunla konuşmak istedim hatta onu bulamadım.

Sebebi:.....

18. Programa saygı duruşu ve yemin edilerek başlandı.

Sebebi:.....

19. Dolmuş, ağzına kadar hıncahınç doluydu.

Sebebi:.....

20. Okuldaki öğretmenlerin yaş ortalaması çok büyük.

Sebebi:.....

21. Aşağı yukarı tam sekiz saat uyudum.

Sebebi:.....

22. Her gün beş kere simit satan çocuklar buradan geçer.

Sebebi:.....

23. Bu durumu kendim ve arkadaşlarım adına dile getiriyorum.

Sebebi:.....

24. Bu çiçekler güzel kokuyorlar.

Sebebi:.....

25. Çok az ya da hiç çalışmadan yazılıya girdiler.

Sebebi:.....